

**ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ
УЧИТЕЛЯ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ
І ПРАКТИКИ**

Збірник наукових праць

Випуск п'ятий

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний педагогічний університет
ім.М.П.Драгоманова

ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ
УЧИТЕЛЯ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ
І ПРАКТИКИ

Збірник наукових праць

Випуск 5

Київ - 2001

УДК 371.12:378.951.4
ББК 74.2:74.5
Т.28

Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць/ Ред.кол. Гузій Н.В.(відп.ред.) та інші.-К., НПУ, 2001.-Вип.5.- 428 с.

Присвячено проблемам формування творчої особистості вчителя. Представлено панораму сучасних досліджень методологічних засад професійно-педагогічної творчості; аналізуються шляхи формування творчої особистості вчителя на етапі професійного становлення; розкривається практичний досвід творчої самореалізації вчителів.

Для викладачів та студентів педагогічних навчальних закладів, науковців та практичних працівників.

Редакційна колегія:

Бондар В.І. - дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук,
Гузій Н.В. - кандидат педагогічних наук (відповідальний редактор),
Капська А.Й. - доктор педагогічних наук,
Мороз О.Г. - дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук,
Олексюк О.М. - доктор педагогічних наук,
Рудницька О.П. - доктор педагогічних наук,
Семиченко В.А. - доктор психологічних наук.

Рецензенти: Заслужений В.С. - доктор педагогічних наук,
Протасова Н.Г. - доктор педагогічних наук.

Затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (протокол № 8 від 14.02.2001.)

ISBN 966-660-000-5

© Ред.кол. Бондар В.І., Гузій Н.В., інш., 2001
© НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2001

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ І МАЙСТЕРНОСТІ

© 2001 р. **Борисюк С.О., Никоненко О.П., Конончук А.І.**
Ніжинський державний педагогічний університет ім. М.Гоголя

ДО ПИТАННЯ ПРО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

В сучасному освітньому процесі гостро стоїть питання про гуманізацію освіти. З одного боку дана проблема потребує дослідження механізмів "душа виховує душу". Інакше кажучи, тут необхідна конкретизація технології участі вчителя в процесі становлення учня як особистості. З іншого боку, в центрі уваги виступає ідея смислового виміру людини взагалі і вчителя зокрема, який є надбудовою над біологічним і психологічним вимірами індивідуальності. "Проблема личности образует особое психологическое измерение, иное чем то измерение, в котором идёт изучение психических процессов... Речь идёт о смысловом измерении человека, надстраиваемом над биологическим и психологическим измерениями." (В.Франкл, 1979).

Особливе місце смислового виміру в структурі особистості по відношенню до біологічного та психологічного впливає із визначення смислу як "... отношение между субъектом и объектом или явлением действительности, которое определяется местом объекта (явления) в жизни субъекта, выделяет этот объект (явление) в образе мира и воплощается в личностных структурах, регулирующих поведение субъекта по отношению к данному объекту (явлению)" [1, с.114].

Однак слід врахувати те, що в основі смислоутворення лежать певні психічні механізми. В цій якості розглядають, зокрема, мисленеві операційні процеси обробки інформації і побудови концептуальної моделі світу. Смислоутворення має характер систематизації та емпіричного узагальнення.

Для здійснення процесу смислоутворення є необхідним виділення в життєвому просторі суб'єкта провідних смислових орієнтирів. Цей матеріал для смислоутворення повинен мати лаконічний, узагальнений характер, систематизований з різних сфер життя людини. Тому правомірно говорити про можливість стимулювання процесів смислоутворення у студентів способом їх активного включення в осмислення "закодованої дійсності" у формах продуктів мистецтва та культури взагалі. Або в так званих "превращённых формах". Поняття "превращённой формы", розроблене в працях М.К.Мамардашвили (1970), описує інобуття певної реальності в чужорідному субстраті, характеризується її підпорядкуванням формуютьорючим закономірностям породження смислів [1, 133].

9. Щуркова Н.Е. Практикум по педагогической технологии. – М.:Пед. общество России, 1998. – 250с.

10. Яцыневич Л.А. Индивидуально-дифференцированный подход в обучении как средство воспитания творческой активности учащихся: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. – Казань, 1981. – 24с.

Анотація

В статье рассмотрены некоторые аспекты проблемы формирования творческого потенциала детей младшего школьного возраста. выделяются и обосновываются основные условия, способствующие эффективному развитию творческой активности младших школьников: вовлечение ребенка в активную деятельность в сфере музыкального искусства и накопление положительного опыта деятельности в разных видах музыкальной деятельности; содействие становлению ученика как субъекта творчества и формированию у него положительной Я-концепции. Предлагаются конкретные пути развития творческой активности ученика и творческой личности учителя.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ І МАЙСТЕРНОСТІ

<i>Борисюк С.О., Никоненко О.П., Конончук А.І.</i> До питання про психолого-педагогічні основи формування ціннісно-сміслової професійної сфери особистості майбутнього вчителя.....	3
<i>Дубина Л.Г.</i> Театральна педагогіка як засіб формування суб'єкт-суб'єктних взаємин у початковій школі.....	6
<i>Дубовик Л.П.</i> Розробка моделі готовності вчителя трудового навчання до естетизації шкільних приміщень.....	12
<i>Крутий К.Л.</i> Мовна та мовленнєва підготовка майбутніх педагогів до роботи з дітьми шестирічного віку.....	21
<i>Лавор О.Ф.</i> Дидактична культура як необхідна умова професійного становлення майбутнього вчителя.....	27
<i>Мартиненко О.В.</i> Професійна культура правоохоронця як складова загальної культури.....	33
<i>Матвієнко О.В.</i> Проблема виховної діяльності сучасного вчителя в контексті особистісно-орієнтованого підходу.....	38
<i>Пруднікова О.І.</i> Можливості ефективного застосування педагогічного спілкування в музичній освіті.....	44
<i>Ткач М. М.</i> Архітектоніка художнього світовідношення музиканта – педагога.....	50
<i>Хаткова Л.В.</i> Питання професійно-педагогічної творчості учителя.....	57
<i>Цепкало О.В.</i> Критерії відбору учбового текстового матеріалу при навчанні професійно-орієнтованого читання за допомогою джерел мережі інтернет.....	61
<i>Чуланова О.Л.</i> Теоретичні аспекти проблеми формування особистісних перспектив.....	66
<i>Ярковой О.М.</i> Концептуальні підходи до формування управлінської культури у процесі післядипломної освіти державного службовця.....	75

Розділ 2. ТВОРЧИЙ УЧИТЕЛЬ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

<i>Дровозюк Л. М.</i> Соціальний статус народних учителів України та проблеми їх професійної самореалізації в кінці ХІХ - на початку ХХ ст.....	77
<i>Завгородня Т.К.</i> Творча особистість учителя в історії педагогічної думки Галичини міжвоєнної доби.....	88
<i>Задорожна Л.В.</i> Витоки життєтворчості вчителя: історія педагогіки і сучасність.....	93
<i>Корольков О.В.</i> Юридичні курси в історії розвитку підготовки фахівців-правознавців.....	98

Кузан Н. І. З історії фахової жіночої освіти в Галичині (кінець XIX – початок XX ст).....	104
Ломницький Я.Т. Профорієнтаційний аспект освоєння декоративно-ужиткового мистецтва.....	109
Павлова О.В. Історико-теоретичні аспекти проблеми синкретизму особистості в музично-педагогічному процесі.....	114
Сабат Н. В. Перший український педагогічний конгрес про роль вчителя у вихованні молоді.....	118
Тишик О. А. Проблема формування світогляду майбутнього вчителя на сторінках педагогічної журналістики XIX століття.....	123
Чепіль М.М. Зміст виховної діяльності українського вчительства Галичини (друга половина XIX - початок XX).....	128

Розділ 3. ШЛЯХИ І ЗАСОБИ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Аксьонова Т.В. Формування стійкого пізнавального інтересу до іноземної мови - фундаментальна основа фахового становлення майбутнього вчителя.....	135
Анненкова І.П. Емоційні аспекти використання особистісно-орієнтованих технологій навчання в процесі професійної підготовки майбутніх учителів.....	140
Васильченко Г.Ю. Виробниче навчання як умова багатоступеневої підготовки інженерів-педагогів сільськогосподарського профілю.....	147
Вейланде Л.В. Підготовка майбутніх викладачів до корекційно-розвиваючої роботи.....	150
Гаврилюк О.О. Формування комунікативної культури студентів вищих педагогічних закладів засобами позааудиторної роботи.....	155
Герасимова І.Г. Гуманізація професійної підготовки менеджерів.....	160
Гладушина Р.М. Моделювання міжособистісної сенситивності в процесі професійної підготовки вчителів-філологів.....	166
Голованова Т.П. Розвиток креативності соціальних педагогів засобами навчального моделювання в умовах професійної підготовки.....	171
Горащук В.П. Формування культури здоров'я студентів педагогічного університету.....	177
Гузій Н.В. Ціле-змістовні аспекти підготовки майбутнього вчителя з позицій категорії професіоналізму.....	182
Демидчик Г.С., Собко В.О. Підготовка студентів до мовленнєвого розвитку молодших школярів.....	190
Добенько О.В. Впровадження модульно-рейтингової системи навчання при викладанні дисципліни "Педагогічна техніка" — перспективний шлях інтенсифікації професійної підготовки майбутніх учителів.....	196
Іванова В.В. Стан готовності студентів педвузу до творчої педагогічної діяльності.....	201

Іваха Т.С. Спецкурс "Позакласна робота з хімії" як інтегруючий чинник у підготовці студентів до професійної діяльності.....	206
Каліш В.А. Науково-дослідна робота в системі мовної освіти вчителів початкових класів.....	211
Кір'ян М.М. Шляхи формування естетичних почуттів у майбутніх вчителів засобами комплексного впливу мистецтв.....	215
Кошелев О.Л., Піддубна Н.Г. Навчання процедурам і методам творчої пізнавальної діяльності як засіб професійного розвитку майбутнього вчителя.....	222
Лучкіна Л.В. Сучасний стан мовленнєвої підготовки майбутніх учителів технічного фаху.....	228
Макарова О.С. Художня комунікація засобами образотворчого мистецтва у формуванні особистості майбутніх фахівців.....	234
Маковецька Н. В. Використання результатів експериментальних досліджень з розвитку мовлення у процесі підготовки майбутніх педагогів.....	238
Маринчук Т.Т. Про роль вивчення музичних жанрів в процесі підготовки вчителів початкових класів.....	243
Приходько В.М. Критерії формування професійної готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми з неблагополучних сімей.....	248
Сидоренко В.Х. Педагогічна взаємодія як основа викладання курсу «Основи педагогічної творчості».....	257
Стасів Н.І., Війчук Т.І. Роль навчальних математичних задач у підготовці майбутніх вчителів початкових класів.....	260
Федоренко О.І. Сутність, зміст та методи дистанційного навчання.....	265
Федорова Н.Ф. Готуємо учителя XXI століття.....	270
Фещенко І.М. Творчі аспекти сучасної практики загальнопедагогічної підготовки керівних кадрів в вузах України.....	276
Чорна Н.Б. Формування виконавських здібностей в процесі фахової підготовки вчителя початкових класів з додатковою спеціальністю "Музика".....	284
Шапошнікова І. М. Шляхи реалізації технологічного підходу до здійснення підготовки вчителя початкових класів.....	288
Шевнюк О.Л. Метод проектів в курсі "Українська та зарубіжна культура" у педагогічному вузі.....	293
Шиян Н.І. Формування творчої особистості майбутнього вчителя в умовах модульно-рейтингового навчання.....	301

Розділ 4. ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ В СУЧАСНІЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ ПРАКТИЦІ

Болотіна В.Ю. Професійний та особистісний розвиток вчителя літератури як джерело формування високоморальної особистості старшокласника.....	307
Гордійчук М.С. Посилення мотивації учіння як фактор оптимізації працездатності молодшого школяра.....	319

Дем'яненко О.Є. Полілінгвізм: необхідність навчання методу компаративної фонетики майбутніх вчителів.....	323
Єфременкова С.В. Шляхи і засоби професійно-творчої підготовки вчителя початкових класів до роботи з розвитку мовлення учнів.....	329
Калаур С.М. Психолого-педагогічні умови організації контролю на уроках хімії на основі особистісно-орієнтованого навчання.....	334
Колоскіна О.А. Організація творчої діяльності як умова розвитку національної самосвідомості молодшого школяра.....	339
Кормило О. М. Проблема активізації емоційної сфери школярів з погляду гуманістичної педагогіки.....	344
Костельна Л. І. Педагогічні проблеми формування практичних вмінь і творчої самостійності студентів вищих професійних училищ.....	349
Крюкова О. В. Розвиток потенційних творчих сил учнів у процесі виховання екологічної культури.....	353
Кузьмінська Л.Д. Творчість викладача у формуванні морально-ціннісного відношення до музичного виконавства у старшокласників ДМШ.....	359
Мариківська Г.А. Розвиток пізнавальної самостійності школярів на уроках української мови.....	366
Онищук Л.А. Творча взаємодія вчителя і учня - головний чинник демократизації та гуманізації сучасної школи.....	371
Павленко О.О. Проблема організації викладання економіки в загальноосвітніх закладах України.....	379
Пестушко В.Ю. Творчість вчителя географії як передумова творчості учня.....	387
Пліско В.І. Деякі особливості творчого пошуку у регулюванні конфліктних ситуацій.....	393
Романишин І.М. Професійно-творча діяльність учителя англійської мови в сучасному навчально-виховному процесі.....	401
Сидякін В. Г. Внутрішньошкільний контроль за фізичним вихованням і збереженням здоров'я учнів як функція діяльності педагогічного колективу шкіл.....	406
Сидякін В.Г., Сташков О.М. Вивчення особистості учнів сільської школи в системі діяльності вчителя (соціальний аспект).....	411
Холоденко В.О. Педагогічні умови розвитку творчої активності молодших школярів у сфері музичного мистецтва.....	416
Зміст.....	425

Наукове видання

ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ УЧИТЕЛЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Збірник наукових праць

Випуск п'ятий

Збірник включено ВАК України до переліку фахових видань з педагогічних наук (Бюллетень ВАК України, 1999, № 5).

Статті збірника представлені в авторській редакції. Редакційна колегія не відповідає за зміст поданих матеріалів.

Підписано до друку 5.03.2001 Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Зам. 143 Наклад 500 прим. Віддруковано з оригіналів.

Друкарня
Національного педагогічного університету
ім. М.П.Драгоманова
м. Київ, ☎ (044) 221-99-26

Таким чином, результати цього дослідження можуть бути використані вчителями школи для розвитку і формування особистості, створення умов для виявлення індивідуальності учнів, розвитку їх творчих здібностей, а також для створення сприятливого психологічного клімату в кожному класі, в школі і як наслідок – підвищенні успішності учнів. Викладені результати дослідження загалом доводять дію загальних закономірностей навчання і виховання учнів як в міських, так і в сільських школах, з тими особливостями, які характерні для соціальних умов, виконуваних ними функцій.

Література:

1. Божович Л.И., Морозова Н.М., Славина Л.С. Развитие мотивов ученика у советских школьников// Известия АПН РСФСР, 1951, Вып. 36. –С.29-104.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. М.: Просвещение, 1968. –464 с.
3. Глузинский В.М. Индивидуальный подход в воспитании учащихся. Киев: Рад. школа, 1982. – 36 с.

Аннотація

Работа посвящена выявлению мотивов обучения, интересов учащихся, их взаимоотношений в процессе учебы друг с другом, родителями. Предложены методика определения структуры класса и пути повышения успеваемости школьников.

© 2001 р.

Холоденко В.О.

Київський національний університет культури і мистецтв

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СФЕРІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Суспільство рухається вперед завдяки творчій праці усього народу. Відтак воно потребує творців у всіх сферах життя – людей з активною життєвою позицією, здатних на самостійне творче мислення. Тому такою гострою є проблема формування творчо-активної, цілісної, неповторної, всебічно і гармонійно розвиненої особистості. І школа, як основна базова ланка в системі народної освіти, повинна допомогти успішному розвитку потенціалу української нації, через розвиток творчого потенціалу кожної окремої особистості. Стара парадигма традиційної форми навчання суперечить сучасним потребам суспільства в активних громадянах. Адже навчання та виховання, що базується на репродуктивних методах, може дати державі лише споживача в усіх сферах людської життєдіяльності, проте аж ніяк не ініціативного, самостійного, вільного

у своїх діях та уподобаннях генератора ідей. У законі України “Про загальну середню освіту” зазначається, що процес оволодіння знаннями має ґрунтуватися на принципах системності та інтегративності і відбуватися саме у практичній пізнавальній діяльності. Це забезпечить всебічний, тобто інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості. Отже, існують певні суперечності між соціальним запитом і умовами його реалізації.

Численні дослідження науковців у галузі психології, педагогіки, філософії доводять, що творча активність (якщо її не стимулювати і не підтримувати) з віком згасає, знижується пізнавальна активність та інтелектуальні можливості. Люди ж, які мали активну життєву позицію, багато і наполегливо працювали (тобто їхня діяльність мала активний характер), успішно реалізовували свій потенціал, більше того, збагачували його, виходячи на новий (вищий) якісний рівень. Школа повинна враховувати важливість сприятливих умов і стимулів у підтриманні творчої активності і намагатися організувати навчальний процес так, щоб кожна дитина, починаючи саме з молодшого шкільного віку, мала можливість реалізуватися як творча особистість. Залучення дитини до мистецтва, через діяльність у його галузі, є одним із сильних впливів на становлення особистості, розвиток її потенціалу та її практичну діяльність. Педагог повинен допомогти “прямуванню дитини від відсутності зацікавленості мистецтвом до активної творчої діяльності в ньому” (5,15). Спілкування дитини з музикою стимулює процес внутрішнього самовдосконалення, що важливо не тільки для розвитку самої особистості, а й для розвитку здорового процвітаючого суспільства. М.Дунаєвський говорив: “наповнюючись красою мистецтва я сам хочу бути краще ніж я є”.

Отже, маємо визнати, що розвиток творчої активності молодшого школяра засобами музичного мистецтва неможливий без залучення його до активної творчої діяльності у його галузі. Якщо примусити дитину лише слухати й споглядати, в неї притупиться гострота сприйняття вражень, вона не визнає радості від дії, а її душа буде “заражена” лінощами. Відтак мав рацію С.Л.Рубінштейн, коли стверджував, що “будь-яка спроба вихователя-вчителя “внести” в дитину пізнання і моральні норми, мінаючи власну діяльність дитини щодо оволодіння ними, руйнує самі основи здорового розумового і морального розвитку дитини, виховання її особистісних властивостей і якостей” (7,91).

Організуючи творчість учня в умовах інтеграції різних видів музичної діяльності, слід пам'ятати, що під впливом оточуючих в дитини формується уявлення про себе, зміст якого визначатиме її поведінку, успіхи, можливості і бажання самовпливу. Проте “розвиток активності учня не може ґрунтуватись лише на зовнішніх виховних впливах, хоч як би добре їх не було організовано. Реалізувати себе школяр може лише тоді, коли сам починає працювати над собою під впливом внутрішніх спонукань, усвідомлюючи власні потреби і цілі. Його самоактивність виявляється внаслідок переживання внутрішніх суперечностей або

бажання досягти чогось" (6,103). Отже, вирішальну роль у процесі активного самовираження відіграє самосвідомість та самооцінка учня.

Саме тому, на наш погляд, необхідно вчасно піклуватися про оптимістичність самооцінки молодшого школяра, прикладати максимум зусиль для того, щоб підвищити його самодовіру та саморозуміння. Утворення в учня негативної Я-концепції є неприпустимим, адже її сутність здатна загальмувати розвиток творчої активності особистості. Так, на думку М.Норбекова, незадоволення собою завжди призводить до руйнування будь-якого створення: однією рукою Ви будете, а іншою ламаєте. Отже, низька самооцінка – це те болото, що засмоктує у трясовину будь-які починання (5,141;143). Формування позитивного власного образу пов'язане з глобальним переживанням особистої цінності, з вірою у свої можливості. Позитивна Я-концепція, що переживається як власна автономність, дає відчуття певної свободи для прийняття рішення і проявляється в сміливості, відсутності страху перед помилкою, готовності ризикнути і спроможності захистити своє Я від впливу іншої людини. Вона утворюється тоді, коли дорослі залишають за дитиною найважливіше право кожної людини – бути самим собою, тобто ставляться з повагою до самовираження дитини, не обмежують її інтереси та бажання, надають можливість думати, відчувати й діяти так, як вона того хоче. Таким чином розвивається спонтанність суджень і сприйняття, а отже, і творча активність.

Молодший школяр бажає, щоб прояви його творчої активності були зрозумілі, прийняті й визнані. Віра в можливості дитини, щирість у стосунках з нею, тонка здатність бачити її внутрішній світ, висока оцінка її як особистості сприяють становленню дитини як суб'єкта творчості у навчально-виховному процесі. Співтворчість вчителя та учнів передбачає визнання активної ролі дитини, рівність позицій дитини і дорослого, діалогічність, сумісне спрямування до розв'язання проблем, отримання взаємного задоволення від спілкування. Інакше кажучи, підґрунтям у відносинах вчителя та учнів є захопленість сумісною творчою діяльністю, принципи колегіальності та партнерства. Як відзначає І.Д.Бех, "вихованець має емоційно переживати стан власної причетності, більше того, джерела змін в оточуючому світі. Це прагнення бути причиною власних дій є не якимось особливим станом, а деяким керівним принципом, який пронизує різні мотиви. У суб'єкта виникає певний емоційний стан – радість від активності" (2,186). Дорослі мають діяти так, щоб дитина зрозуміла, яким великим є її особисте значення в подіях, що відбуваються. Це сприятиме розвитку впевненості в собі, а отже, і подальшим творчим успіхам. Потрібно навчити школяра не боятися помилок, розглядаючи їхнє пізнавальне значення та швидкоминучий характер на шляху самовдосконалення, вітати навіть найменші успіхи і не акцентувати увагу на невдачах, допомогти усвідомити свої та чужі творчі можливості, щоб зменшити страхи дитини. Якщо дитина усіма силами прагнучиме уникати помилок, надмірний контроль, який виникає при цьому, буде стримувати її ініціативу, творчу активність. Для розвитку самостійності та ініціативності у

творчій діяльності необхідно дозувати, поступово скорочувати до мінімуму допомогу учням з боку дорослих. Інакше діти все життя шукатимуть інструкції, не вмітимуть приймати рішення, самоорганізовуватися, не стануть незалежними.

Творча праця дитини має бути оціненою. Наявна в сучасній школі система оцінок спрямована на оцінку здібностей, працелюбності та інших якостей. Розвиток же творчої активності дитини потребує оцінювання зовсім з інших позицій: насамперед слід розглядати значення успіхів дитини у творчій діяльності для творчого розвитку її індивідуальності. Експериментальні дослідження грузинських психологів доводять, що безоцінювальне навчання в початковій школі підвищує активність дітей: вони прагнуть до контакту із вчителем, вільно висловлюють свої думки, міркування, перевиконують за власним бажанням навчальний план, вирішуючи завдання творчого характеру. Водночас очікування покарання у вигляді оцінки за якусь невдачу викликає негативні емоції, тривогу і, як наслідок, діти включаються в навчальний процес тільки на вимогу вчителя, бояться власної ініціативи, що й знижує ефективність навчання. Отже, ситуація постійного оцінювання дій учня гальмує та обмежує розвиток його творчої активності.

Як справедливо зазначає Г.С.Абрамова, у молодшого школяра ще тільки формуються загальні способи орієнтування в суттєвих якостях речей та явищ, він ще тільки виробляє критерії оцінки себе й інших, ще тільки навчається діяти з позиції своєї оцінки, мимовільно вибираючи спосіб поведінки. Якщо дорослі не дадуть дитині справжніх змістовних оцінок, вона замінить їх фетішами та ідолами, що приховують сутність речей і людських відносин, опиниться в полоні стереотипів і шаблонів (1,482). У цьому разі існує реальна загроза для творчого зростання особистості, адже загально відомо, що найважливішою умовою розвитку творчої активності є свобода внутрішня (відсутність залежності від шаблонів, стереотипів) та зовнішня (відсутність тиску, нав'язування чогось свого з боку оточуючих). Найсприятливішою ситуацією для вільних проявів особистості, розвитку й реалізації її творчих здібностей, ініціювання фізичних і духовних сил є ситуація успіху. Н.С.Шуркова вважає, що проживаючи ситуацію успіху, дитина відчуває свою гідність, бо визнання її людських і індивідуальних якостей дозволяє їй з'ясувати, що вона має певний рівень і чогось варта як людина. До того ж задоволення від життя на даний момент, зумовлене ситуацією успіху, дає відчуття щастя (9,110). Це дуже важливо, оскільки таким чином в дитини розвивається потреба в тій діяльності, яка дарує їй задоволення й радість. Позитивні емоційні відчуття, що переживаються досить часто під час діяльності, дають можливість закріпити установку на цю діяльність, поліпшують самооцінку і стимулюють саморозвиток особистості. Отже, емоційне підкріплення процесу та результату діяльності є сприятливим ґрунтом для подальших досягнень. Формуванню мотивації та впевненості в своїх силах допомагає також усвідомлення значущості власних дій як для себе, так і для інших. Н.С.Шуркова визначає ситуацію успіху як "проживання суб'єктом своїх особистісних досягнень у контексті історії її

персональної життєдіяльності. Вона завжди є суб'єктивною, результат зусиль оцінюється тільки у зіставленні з результатами вчорашніх зусиль, із позиції завтрашніх перспектив особистості" (9,109-110).

Велике значення для створення ситуації успіху має доброзичливість оточуючих: посмішки, дружня підтримка, очікування виконання та інтерес до майбутнього результату. Це дає змогу дитині позбавитися психологічної скутості, страху перед невдачею, ініціює активність суб'єкта. Знімає страх готовність оточуючих допомогти, а також "прихована інструкція" (завульована допомога), яка ініціює уявлення у свідомості дитини, картинки майбутніх результатів власної діяльності, що стає підґрунтям для самостійних кроків дитини. Суттєву роль у ситуації успіху відіграє дружнє позитивне підкріплення – авансування, що полягає в оголошенні достоїнств, які дитина ще не встигла проявити, але якими її вже наділили оточуючі. Авансування дозволяє збільшити психологічну свободу, підвищити віру в себе, прискорити роботу свідомості. Мобілізації суб'єкта сприяє визнання його "персональної виключності", яке змушує брати на себе відповідальність та виправдовувати надії. Сукупність описаних вище операцій доповнюється педагогічним навіюванням – експресивним, інтонаційно насиченим, мімічно оформленим і пластично відображеним способом переконання вихованця у великій вірі в нього. При оцінці продукту діяльності дитини, на думку Н.С.Щуркової, слід більше уваги звертати на позитивні деталі, а не на цілісну оцінку зробленого (9,112).

Педагог, що прагне розвинути в учнях їхню творчу активність, сам має бути здатним до творчості, на власному прикладі демонструвати творчі можливості людини. Творчо працюючий вчитель перетворює навчання у колективну творчість, у ході якої діти отримують можливість конструктивно спілкуватися незалежно від рівня свого музично-творчого розвитку, проявляти свою творчу індивідуальність, висувати свої оригінальні ідеї, ставити неординарні запитання, будувати творчий процес самостійно, заражаючи один одного творчим співпереживанням. Тобто, організуючи різні форми співпраці дітей, педагог виконує функції тактичного й делікатного консультанта, що завжди підкаже, підтримає і ніколи не нав'язуватиме свої погляди, залишаючи дитині свободу вибору. В процесі творчого природного й невимушеного спілкування розвиваються дитячі здібності. Як зазначає Н.Литвинова, важливо сприяти учневі вчасно пізнати себе, свої здібності, нахили, допомогти йому "накреслити" індивідуальну програму свого розвитку на більш чи менш віддалену перспективу з урахуванням індивідуальних особливостей (4,17).

Педагог має уникати прямих інструкцій стосовно діяльності учнів, сприяти їхній незалежності й ініціативі, самостійному вирішенню проблем і ні в якому разі не робити за них те, що вони можуть зробити самостійно. Перед тим як повідомити правильну відповідь на дискусійні запитання або правильний спосіб розв'язання проблеми слід уважно вислуховувати дітей. Вчитель сприятиме розвитку дослідницьких вмій, якщо він допоможе учневі визначити мету

діяльності, отримати необхідну інформацію, знайти необхідні ресурси діяльності, здійснити аналіз і оцінку роботи. Вчитель повинен: забезпечувати умови для практичного застосування набутих знань, умінь та навичок; надавати учням такий дидактичний матеріал, який би сприяв розвитку допитливості, творчих пізнавальних інтересів, пробуджував пошукову активність; створювати творчу доброзичливу атмосферу; здійснювати загальний контроль у процесі творчої діяльності, залишаючи за собою право лише на конструктивну критику стосовно проявів творчої активності молодших школярів.

Творчі заняття мають бути яскравими, динамічними, без громіздких інструктувань та зайвого теоретичного матеріалу, зорієнтованими на те, щоб дитина відчувала радість і задоволення від власних відкриттів. Цьому сприяє індивідуальний підхід до кожної окремої особистості, зняття регламенту на виконання творчих завдань, побудова навчально-виховного процесу за принципами послідовності та етапності пізнавально-творчої діяльності учня. Необхідно дбати про створення оптимальних зв'язків між навчальним матеріалом, творчими завданнями, плануванням діяльності та рівнем розвитку музично-творчих здібностей дітей, їхніми інтересами, схильностями, потребами та досвідом. Слід пам'ятати, що творча активність в одних учнів проявляється спонтанно, а в інших – тільки в результаті певної педагогічної роботи. Формування творчої активності дитини значною мірою залежить від сприйнятливості, системи її творчих потенціалів, що включає певний обсяг знань, пізнавальні, творчі, оціночні, спеціальні здібності, від наявності потреби в самовираженні та спрямованості на творчість. Поєднані в системі диспозицій, здібності та потреби є внутрішніми показниками розвиненості творчої активності.

Характерною особливістю молодших школярів є невеликий досвід творчої пізнавальної діяльності як наслідок невеликого життєвого досвіду. Однак вони вже мають певні знання, вміння та навички творчої діяльності. Збагатити й розвинути їх можна за умови, що дитині не даватимуть готові знання, а навчать, як здобувати їх самостійно. Спираючись на досвід та потенціал школяра, необхідно створювати проблемно-пошукові ситуації, що активізують продуктивне мислення, уяву. Завдяки їм діти навчаються самостійно відкривати нові знання, набудуть досвіду розв'язання проблем, а отже, навчаються не відступати і не розгублюватися при змінах обставин діяльності, загартують волю, набудуть вміння долати труднощі та відчувати задоволення від власних перемог.

У ході музично-творчої діяльності формуються вміння емоційно реагувати на музику, вслуховуватися, співставляти подібні й контрастні комбінації звуків та образів, висловлювати свої враження про музику, застосовувати свої знання й уміння в нових умовах (приміром, імпровізувати в потрібному характері, стилі, жанрі, використовуючи набуті раніше елементарні виконавські навички). Серед найважливіших умов формування творчої активності поряд із інтелектуальними вміннями, а також вміннями здійснювати самоконтроль, самооцінку Л.А.Яциневич виділяє формування мотиву діяльності (10,9). Вирішальну ж роль у

музичному розвитку дитини відіграють такі іманентні для творчої діяльності мотиви як любов до музики, радість пізнання, творчості, безкорисливість (8,24).

Творчі прояви в різних видах музичної діяльності формують творчий досвід молодшого школяра. Тому неабияке значення має той факт, що музична діяльність відбувається не тільки як відображення та усвідомлення подій та явищ життя, а й як переживання їхньої цінності та вагомості для людини. Переживання емоцій забезпечує енергетичний потенціал, активізує та скеровує волю на пошуки способів здійснення музичної діяльності. В процесі спілкування з явищами музичного мистецтва, на думку Л.Л.Бочкарьова, виникає емоційний резонанс, тобто емоційно-інтонаційне ототожнення, емоційне зараження уявними й сприйнятими інтонаційними образами, що дозволяє емоційно узагальнити співпереживання, відкрити, досягнути, відтворити художній смисл (3,39).

Реалізація творчої активності в музичній діяльності передбачає розвиненість суто музичних здібностей. Проте їхній низький рівень не можна розглядати як перешкоду для активних проявів дитини у музично-творчій діяльності, бо музичні здібності розвиваються в процесі творчого спілкування з музикою і за умови забезпечення взаємозв'язку різних видів музичної діяльності одні здібності можуть бути компенсовані іншими. Так, із розвитком слуху, слухових уявлень, розвивається й музичне мислення як вміння розрізняти подібне і відмінне, здійснювати аналіз і синтез, встановлювати взаємозв'язки, оперуючи музичним матеріалом. Розвиткові ж музичного мислення сприяє конкретизація, підкреслювання деталей у змісті музики, виділення головного, розмірковування, порівняння, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, тобто музично-теоретична діяльність. Здобуття музично-теоретичних знань, що пояснюють принципи розвитку музичної логіки, закономірності композиції допомагають дитині осмислити та усвідомити власні спонтанні музично-творчі дії. Отже, разом з досягненням узагальнених змістовних способів музичної діяльності відбувається становлення дитячої творчої активності.

Таким чином, ефективний розвиток творчої активності молодших школярів, на нашу думку, можна забезпечити за таких умов:

- 1) залучення дитини до активної діяльності у галузі музичного мистецтва та накопичення нею позитивного досвіду творчості у різних видах музичної діяльності;
- 2) сприяння становленню учня як суб'єкта творчості та утворенню позитивної Я-концепції, що передбачає: а) створення доброзичливої атмосфери; б) організацію колективної творчості, в процесі якої учні мають можливість природно й невимушено і водночас конструктивно спілкуватися незалежно від рівня свого музично-творчого розвитку; в) сумісне спрямування до розв'язання проблем та отримання взаємного задоволення від спілкування; г) створення ситуацій успіху з використанням "прихованих інструкцій", педагогічного навіювання, авансування та визнання "персональної виключності" дитини; д) визнання активної ролі дитини та рівнозначності позицій дитини і дорослого,

діалогічність стосунків; е) поступове зменшення допомоги школяреві в його творчих спробах; є) застосування проблемно-пошукових ситуацій, за допомогою яких дитина навчиться самостійно розв'язувати проблеми, здобувати знання, долати труднощі та відчувати задоволення від власних перемог;

3) забезпечення можливостей якомога повніше проявити свій творчий потенціал, що включає: а) організацію яскравих та динамічних творчих занять за принципами послідовності та етапності пізнавально-творчої діяльності учня без громіздких інструктувань та зайвого теоретичного матеріалу; б) створення оптимальних зв'язків між навчальним матеріалом, творчими завданнями, плануванням діяльності та рівнем розвитку музично-творчих здібностей дітей, їхніми інтересами, схильностями, потребами та досвідом; в) застосування індивідуально-диференційованого підходу; г) зняття регламенту на виконання завдань та надання дитині свободи думати, відчувати й діяти згідно із власними бажаннями; д) зняття страху перед помилками через пояснення їхнього пізнавального значення; е) оцінювання творчих успіхів дитини з позицій їхньої значущості як для самої дитини (для творчого розвитку її індивідуальності), так і для спільної справи;

4) розуміння, прийняття й визнання проявів творчої активності учня;

5) наявність творчої особистості вчителя, який здатен на власному прикладі демонструвати творчі можливості людини та виконувати функції тактичного й делікатного консультанта, що завжди підкаже, підтримає і ніколи не нав'язуватиме свої погляди, залишаючи дитині свободу вибору.

Література:

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учебное пособие для студентов вузов. – 4-е изд., стереотип. – М.: Изд. центр "Академия", 1999. – 672с.
2. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204с.
3. Бочкарёв Л.Л. Психологические механизмы музыкальных переживаний: Автореф. дисс. ... д-ра психол. н. – К., 1989. – 40с.
4. Литвинова Н. Філософія освіти і розвиток творчої особистості // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Л., 1997, – №3-4. – 1ч. – С.17.
5. Мистецтво як фактор інтелектуально-творчого розвитку школярів / Ред. Бабушкін Ю.І., Чухман Е.К., НІІ АПН СРСР, 1980. – 91с.
6. Психологія самоактивності учнів у виховному процесі. Навч.-метод. Посібник // За заг.ред. М.Й.Боришевського. – К.: ІЗМН, 1998. – 192с.
7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии // Психология личности. – М., 1982. – С.12-34.
8. Тельчарова Р.А. Музыка и культура (личностный подход). – М.: Знания, 1986. – 64с. – (Новое в жизни, науке и технике. Серия "Эстетика", №11).

9. Щуркова Н.Е. Практикум по педагогической технологии. – М.:Пед. общество России, 1998. – 250с.

10. Яцыневич Л.А. Индивидуально-дифференцированный подход в обучении как средство воспитания творческой активности учащихся: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. – Казань, 1981. – 24с.

Аннотація

В статье рассмотрены некоторые аспекты проблемы формирования творческого потенциала детей младшего школьного возраста. выделяются и обосновываются основные условия, способствующие эффективному развитию творческой активности младших школьников: вовлечение ребенка в активную деятельность в сфере музыкального искусства и накопление положительного опыта деятельности в разных видах музыкальной деятельности; содействие становлению ученика как субъекта творчества и формированию у него положительной Я-концепции. Предлагаются конкретные пути развития творческой активности ученика и творческой личности учителя.

Зміст

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ І МАЙСТЕРНОСТІ

<i>Борисюк С.О., Никоненко О.П., Конончук А.І.</i> До питання про психолого-педагогічні основи формування ціннісно-сміслової професійної сфери особистості майбутнього вчителя.....	3
<i>Дубина Л.Г.</i> Театральна педагогіка як засіб формування суб'єкт-суб'єктних взаємин у початковій школі.....	6
<i>Дубовик Л.П.</i> Розробка моделі готовності вчителя трудового навчання до естетизації шкільних приміщень.....	12
<i>Крутий К.Л.</i> Мовна та мовленнєва підготовка майбутніх педагогів до роботи з дітьми шестирічного віку.....	21
<i>Лавор О.Ф.</i> Дидактична культура як необхідна умова професійного становлення майбутнього вчителя.....	27
<i>Мартиненко О.В.</i> Професійна культура правоохоронця як складова загальної культури.....	33
<i>Матвієнко О.В.</i> Проблема виховної діяльності сучасного вчителя в контексті особистісно-орієнтованого підходу.....	38
<i>Пруднікова О.І.</i> Можливості ефективного застосування педагогічного спілкування в музичній освіті.....	44
<i>Ткач М. М.</i> Архітектоніка художнього світовідношення музиканта – педагога.....	50
<i>Хаткова Л.В.</i> Питання професійно-педагогічної творчості учителя.....	57
<i>Цепкало О.В.</i> Критерії відбору учбового текстового матеріалу при навчанні професійно-орієнтованого читання за допомогою джерел мережі інтернет.....	61
<i>Чуланова О.Л.</i> Теоретичні аспекти проблеми формування особистісних перспектив.....	66
<i>Ярковой О.М.</i> Концептуальні підходи до формування управлінської культури у процесі післядипломної освіти державного службовця.....	75

Розділ 2. ТВОРЧИЙ УЧИТЕЛЬ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

<i>Дровозюк Л. М.</i> Соціальний статус народних учителів України та проблеми їх професійної самореалізації в кінці ХІХ - на початку ХХ ст.....	77
<i>Завгородня Т.К.</i> Творча особистість учителя в історії педагогічної думки Галичини міжвоєнної доби.....	88
<i>Задорожна Л.В.</i> Витоки життєтворчості вчителя: історія педагогіки і сучасність.....	93
<i>Корольков О.В.</i> Юридичні курси в історії розвитку підготовки фахівців-правознавців.....	98